

משמעות חינוכית של חנוכה, לשעה ולדורות.

[שיחה 3 לחנוכה – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו אוצרות התורה, כרך ב' בחלק "מועדים".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

כל מהלכיו ההיסטוריים של עם ישראל אינם ענין של אקראי ומהיבך, אלא שורשם גנוז בסתרי תורה. מלחמתו של האדם נגד כוחות הרע האישיים שלו מקבילה לסיפור של ישראל בעמים. מאחורי הקלעים מתרחשים תנועות רבות-אנפין, בעלי עוצמה נצחית. האדם השלם מאזן את כוחותיו: גוף, נפש ושכל – בו בזמן שאצל האומות ישנה נטיה לקיצוניות וחוסר איזון באחד מהכוחות הללו.

מהר"ל פקח את עינינו להבין עי"ז משמעותן של ארבעת גליות ישראל: בבל, פרס, יון, רומי (בספרו "נר מצוה", עמ' י"א). בעיונו המעמיק מתאר לנו מהר"ל איך:

- **מלכות בבל** התבלטה בהגברת הכוחות הנפשיים, עריצות ושלטון. היתה לנבוכדנצר שאיפה להיות "מלך מלכים" (יחזקאל כו, ז) ולנהל "אימפריה" (=שליטה על כמה מדינות בריזמנית). לא טומאת ההפרזה בעריות משמשת לבבל סימן היכר. הנה ישעיה כותב "והחזיקו שבע נשים באיש אחד... לאמר: לחמנו נאכל ושמלתנו נלבש, רק ייקרא שמך עלינו, אסוף חרפתנו" (ד, א) מפרש רש"י: "שהאשה כשהיא נשואה אין נוהגין בה מנהג הפקר. נבוכדנצר גזר שלא יבעלו אשת-איש, כדי שלא ייענשו (איכה רבה ה"ב) לכן היו (הנשים) מבקשות שיהא עליהן שם אישות". אלא יצרה הרע של הבבלים התבלט ברודנות והשתלטות מדינית, ולא בעריות.
- לעומת זאת, "פרסים אוכלין ושותין כדוב, מסורבלין בשר כדוב" (קידושין עב). וראינו מהמקרא משתה של אחשורוש 801 יום (חצי שנה!) – הרגל של משתאות ללא הפסקה הוא מוגזם ביותר. ולזה מתלווה ג"כ תאוות נשים, כי כל שִׁיחָתָן היתה שהללו אומרים "מדיות נאות" והללו אומרים "פרסיות נאות" (מגילה יב:). ואחשורוש אסף נשים רבות, משנת שלוש למלכותו ועד שנת שבע למלכותו, בהשתקעותו בניאוף נורא.
- **גלות יון** מתאפיינת בשכליות וחכמה. כדברי זהר (ב/ר"ז) "דקריבין לאורחיה דמהימנותא". בתקופת שמעון הצדיק חיו הפילוסופים סוקראט ואפלטון, וניהלו ויכוחים רעיוניים עם תלמידיהם באקדמיה שבאתונא (ע"ע בכורות ח:). כח הרע שבהם היה לסתור השפעת תורתנו שבעלפיה. "את זה לעומת זה עשה האלהים".
- **גלות רומי** כוללת כל הרעות של שאר ג' המלכויות. כלומר, אנו סובלים מן הקיצוניות של ג' מיני חיות (ארי, דב, נמר והחיה האימתנית הרביעית שבחזונו של דניאל, פרק ז).

נתרכז בשניים מתוך כמה וכמה ליקויים קשים של **תרבות יון**.

[א] **ראשית: פיתוח החושניות**. כמה קולעים דברי רמב"ן בביאורו למצוות שעיר לעזאזל: "... כי היינו צריכים לחסום פי המתחכמים (בחכמת ה)טבע הנמשכים אחרי (אריסטו) היווני, אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו (בחושי הגוף). והגיס דעתו לחשוב, הוא ותלמידיו הרשעים, כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו, איננו אמת" (על ויקרא טז/ סוף ח').

כלומר, יש כאן עימות חריף בין ב' תפישות. האם האדם הוא כליכול בחיפושו אחרי הבנת מציאות העולם, ויוכל האדם באופן מדעי לעמוד על המבנה והמערכת העולמית. או האם נאמר להיפך שתפישתנו מוגבלת ביותר, ורוב רובם של הדברים פועלים לפי מערכת שמיימית ועל-אנושית. (מהר"ל הרחיב על כך, ב"נתיבות עולם", תחילת נתיב העושר).

במלים אחרות, השאלה היא איך מעריכים את העולם – האם ה' בלבדו הוא במרכז כל העניינים, וזולת ענייני ומצוותיו אין כאן שום דבר של ממש; או שהאדם כשלעצמו הוא שעומד במרכז כל ההתענינות, והדת משמשת רק איזה תפקיד לוויה וחלקי בלבד? זהו הויכוח בין ישראל לאומות, מני אז ועד היום.

[ב] היוונים נלחמו בשצף קצף נגד הטהרה והצניעות (ראה כתובות דף ג: "כלה תבצעל להגמון תחילה").

היוונים ראו בצניעות ישראל וקדושתם צרה לתרבותם הם, שבה העמידו לנס את עליצות החיים והנאותיו הגופניות והדמיוניות. לכן התפתחה אצלם תרבות של שירה והצגות, של סיפרות ושל הגות. אבל כל זה נבע להם ממקור משחת אחר, הכפירה בהקב"ה. שיטת האפיקורסות טוענת שהעולם לא נברא ע"י ה' אלא שהעולם תמיד התקיים מעצמו, ושאינן השגחה מלמעלה ואין שכר ועונש. חוץ מן עצם הרישעות של הדעות הללו, שהנוצר יאמר ליוצרו "לא יצרתני" – שיטות אלו הביאו אסון והרס למוסריות האדם, כי אדם החסר האמונה בה' אין לו מעצור ואין לו יכולת ריסון-עצמי מן לחציו ודחפיו הנפשיים.

"טמאו השמנים" – טמאו החכמה.

ידוע לנו ממנחות (פה:) ש"שמן" הוא סמל החכמה.

כן אמרו בב"ב (כה:) הרוצה שיחכים ידרים, שבדרום ההיכל היו המנורה והשמן.

וכן בהוריות (יג:) סגולה לזכרון: "הרגיל בשמן זית".

ובשבת (כג:) "הרגיל בנר יזכה לבנים תלמידי חכמים".

יש לעיין במה היה כוחם של היוונים כה גדול, שאף הצליחו להתגבר על בית המקדש בהיותו עוד על תילו ותפארתו, ודלא כאומות אחרות שהחריבו ביהמ"ק אחרי שהשכינה הסתלקה, כמ"ש "קמחא טחינא טחנית" (סנהדרין צו:). כלומר, כאשר המקדש היה כבר מחולל! ואילו היוונים עם פילוסופיא שלהם טמאו כל השמנים, כלומר קלקלו חכמת האדם לומר על ה' "לא הוא". היוונים הצליחו לזמן-מה להתגבר עלינו גם בהיותנו בארץ הקודש. **הא כיצד?**

אלא יש להשיב כי הבבלים התנגדו אלינו בכח נפשיות-קיצונית; והפרסים התנגדו אלינו בכח גופניות-קיצונית ("נר מצוה" למהר"ל, עמי ריא) ונגד אלו היה לנו יותר קל להתמודד. אבל היוונים התנגדו לנו בכח של רוממות-השכל, בטענות מדעיות כביכול (כדברי זהר ברלז. "דיאיון קריבין לאורחי מהימנותא") ולכן הצליחו לפתות בני ישראל להכשל.

כח זה נרמז בתורה "יפת אלהים ליפת" (עיין מגילה ט:). הוסיף ר"י הוטנר הערה: שלא מצאנו בגלויות הקודמות "מתבבלים" או "מתפרסים" (שהיהודים יתבוללו ביניהם עד כדי להציק לשאר אחיהם בני ישראל הנאמנים עדיין לתורת ה'). ורק בגלות יון מצאנו "מתיוונים", מהם סבלנו יותר מאשר מהגויים עצמם. ("פחד יצחק", חנוכה, מאמר ו'). וזה מחמת תרבות זרה הנוצצת ביופיה הכוזבי, ולכן המתיוונים חשבו לכונן אותנו להתבטל לפני תרבותם.

מניין שאבו היהודים כח לדחות את הצרה הזאת? עונה מהר"ל ("נר מצוה", דף כב): "יון" בגימטריא 66 לעומת "היכל" בגימטריא 65, כלומר אחד יותר. אבל התשובה היהודית הנצחית גנוזה בנשק סודי שלנו, אותו ניקוד צירי בתיבת "היכל" הגורר אחריו עוד אות י', המלמדת כי כהן נכנס לפני ולפנים אל הקודש הקדשים, אל אותו עולם שהוא נבדל ונסתר, אשר שם אין שום כניסה לאומות העולם (עם כל כח שכלם ומדע שלהם) ואין להם מגע יד. בכניסת כהן גדול יום הכיפורים, נאמר בפסוק "וכל אדם לא יהיה באהל מועד" (ויקרא טז:יז) ואמרו בירושלמי (יומא א/ה) "אפילו אותם שכתוב בהן 'ודמות פניהם פני אדם' כלומר מלאכי המרכבה. הרי קודש קדשים בעולם האצילות, נבדל ונסתר ביותר! בכח זה התגברנו על אויבינו.

עוד מפרש מהר"ל שהזית אמנם מוחשי וניכר לעין. אבל השמן **האגור בתוכו** הוא כח נסתר, כח עליון. הדבר פלא שהנוזלי הזה אינו מכבה את האש, אלא מוסיף עוד אורה! והרי היוונים הביאו חושך לעולם, כמובא בסוף "מגילת תענית" שכאשר תרגמו את התורה ליוונית בשביל תלמי המלך שרר חושך בעולם. ומובא (בב"ר מ"ד) יון החשיכו את עיניהם של ישראל בגזירותיהם. אחת מגזירותיהם היתה שהיהודים לא יזכירו שם שמים (ר"ה יח:) ותוכן כוונתם מובנת לנו מכל מה שכתבנו לעיל.

מה נאה כעת שאור שמן חנוכה יתגבר על חושך היווניות, גם בזמננו. יש לזכור שהתגברות ישראל בימים ההם היתה לא רק על היוונים הגוים אלא גם על המתיוונים היהודים, שהעלימו כל זכר של שם ה' בכתביהם. אור תורה וחכמה הפנימית יועילו לנו בזאת. ואידך פירושא זיל גמור.